

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

דברי התעוררות ולימוד מדרכיו של רבינו ראש הישיבה הגר"ח"ש ליבוביץ זללה"ה

א

דברים שנאמרו בעצרת המרכזית ככלות השבעה בהיכל ישיבת פוניבז'

היינו שכל פעם שחידש חידושי תורה ושמח בזה, היה חושש שמא שמחתו היא מחמת הרגשת החשיבות במה שחידש, והרי הוא ינהנה מדברי תורה – שמנצל את התורה להנאת עצמו, וכבר יש לחשוש שמא אינו תורת אמת, וצריך שוב להתייגע, להתבונן ולבדוק אם הדברים הם לאמיתתה של תורה, כי התורה נקנית באימה ויראה ובענווה, וזה מהדברים הראשונים שהתורה נקנית בהם.

וידוע גם מבעל התיבנות שחיבר ספרים רבים, נתיבות על חושן משפט, חוות דעת על יורה דעה, קהלת יעקב על אבן העזר, וכן פירושים על התורה ועל חמש מגילות, ועוד הרבה ספרים, ולעת זקנתו חיבר עוד ספר סידור דרך החיים, ובו הלכות פסוקות על סדר התפילה, וכתב שם בהקדמתו למה חיבר חיבור זה? "כי בחיבורי אשר חיברתי בעזרת צורי וגואלי לא ידעתי אם כיוונתי בהם להלכה, וגם יראתי אם לא התערב בהם כוונות בלתי רצויות חס ושלוש, ואחשבה לדעת זאת וכו' לעסוק בדיני תפילה הנחוצים לכל העולם".

והיינו שחשש שמא בכל הספרים שהדפיס, נתערבה בהם איזה כוונה שלא לשמה, ועיקר שכר המצוות בעולם הבא הוא עבור קיום המצוות לשמן, כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשניות בסוף מכות "מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עימה כוונה מכוונת העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה, זכה בה לחיי העולם הבא... ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותו מעשה... וזכה לחיי העולם הבא".

וחשש התיבנות שמא לא הייתה כוונתו לשמה, והעצה היא שיעשה זיכוי הרבים בדבר שלא ירגיש חשיבות כלל, ובודאי יהיה לשמה, לכן חיבר את הסידור דרך החיים, שבו מביא רק הלכות פסוקות מדברי השולחן ערוך ונושאי כליו, והם הלכות פשוטות השוות לכל נפש, שלא ניכר בהם חריפות מיוחדת, ובזה כבר לא ירגיש חשיבות, ובודאי יהיה לשמה, לזכות את הרבים בדיעת ההלכה למעשה.

ואמנם ידוע שגם בדרך החיים יש חידושים עצומים, ולפעמים במילה אחת אגב אורחא מתרץ תירוצים על קושיות מפורסמות [א"ה]. עיין בשיעורי רבינו שליט"א כתובות דף ב', על כל פנים רואים כמה חשש התיבנות ובדק את עצמו שלא תהיה כוונה שלא לשמה.

זהו מה שכתב המסילת ישרים בפרק ג' בביאור מה שאמרו חז"ל שצריך לפשפש ולמשמש במעשיו, כי פשפש היינו כפשוטו לבדוק אם הוא עושה מעשים רעים שצריך להפסיק אותם, ומשמוש היינו לבדוק את המעשים הטובים עצמם, שמא יש בהם משהו איזה חיסרון בשלמות, חיסרון בכוונת הלב, וכפי שהזכירו קודם ממה שכתוב (משלי כג, כו) "תנה בני לבך ליי", משהו חיסרון של מדרגת הענווה בלב, שמרגיש איזה חשיבות מחמת המעשים הטובים.

כל הגדולים השתדלו תמיד שלא להרגיש חשיבות בגדלות שלהם, מרן החזון איש זצ"ל הדפיס את ספרו 'חזון איש' בלי שם המחבר, רק רמז את שמו בראשי תיבות אי"ש, כדי להסתיר את עצמו, כמאמרם (סנהדרין יד, א) הוי קבל וקיים, וכן מרן הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל קרא לספרו 'קובץ הערות', כביכול אין בו חידושים, רק הערות. ובאמת זכו שמשמשים בספריהם בכל העולם, ולא בחינם זכו לזה שעוסקים בדברי תורתם, בזכות מידת הענווה.

ואמנם אין זה פשוט להתחזק במידת הענווה, אבל יש ספרי מוסר שמבארים את הדרכים לזה, החובות הלבבות בשער הכניעה מדבר

הנה כבר שמענו דברי חיזוק נפלאים, וצריכים סייעתא דשמיא לקיים אותם למעשה, ולהתגבר על הקשיים שיש בזה, גם שמענו על גדלותו של הנפטר הגדול ראש הישיבה זצ"ל, ועל מעשיו הטובים.

ברצוני להזכיר ענין אחד שכולל הרבה. רבי חיים ויטאל כותב בספרו שערי קדושה שמי שחסר לו משהו בשלמות המידות הטובות, חסר גם בשלמות כל התרי"ג מצוות שהוא מקיים, כך היא המציאות, אם הנפש אינה מושלמת במידות טובות, אזי כפי החיסרון בשלמות המידות חסר גם באיכות קיום כל מצוה ומצוה.

והנה המידה הגרועה ביותר היא גאוה, כמו שכתוב (משלי טז, ה) "תועבת השם כל גבה לב", ובמסילת ישרים פרק י"א האריך לבאר מה היא גאוה, כל מיני דרגות של גאוה, יותר ופחות. ולצד השני המעלה הטובה ביותר היא ענווה, כמו שאמרו (ע"ז כ, ב) ענווה גדולה מכול, ואמרו (ירושלמי שבת א, ג) מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענווה עקב לסוליייתה דכתיב ראשית חכמה יראת השם וכתוב עקב ענווה יראת השם, על ידי ענווה אפשר להגיע לכל השלמות!

אמנם זה לא פשוט לזכות למידת הענווה. לפעמים אדם חושב למה להיות עניו, ומדוע לא להרגיש את החשיבות שלי, הרי זה נכון שיש לי חשיבות, שאני עושה מעשים טובים, ויש לי כישרונות, ואני מחדש חידושי תורה טובים, ויש לי גם מידות טובות, ככה אדם חושב לעצמו, שיש לו מעלות שיכול להחשיב את עצמו בהן.

אבל באמת אין לאדם להחשיב את עצמו, אלא להיפך, צריך לדאוג על החסרונות שיש לו, כמו שכתב בשערי תשובה (ב, ט) "והנה אנשים צדיקים וישרים בלבבותם, שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם, וינהמו על חטאייהם כנהמת ים, ועל אשר קצור קצרה ידם בעבודת השם". מי שהוא צדיק וישר אינו רגוע, אלא דואג תמיד על קיצור ידו בעבודת השם, שאינו מקיים בשלמות את חובתו.

אדם חייב לעשות כל מה שבכוחו לעשות, כי מן השמים ניתנו לו הכוחות כדי להרבות כבוד שמים, כמו שכתוב (ישעיה מג, ז) "לכבודי בראתי", וצריך לנצל כל כוחותיו לזה, כי לשם כך קיבל את הכוחות, ועל זה אנשים צדיקים וישרים שואגים במחשבותם, מי יודע אם אני מקיים את הכל, ועוסקים תמיד בביקורת עצמית האם אני עושה כל מה שאני יכול או שאינני עושה כל מה שאני יכול.

ביקורת עצמית זהו הכלל הראשון שצריך כדי להשיג איזה מדרגה שהיא, ומי שאינו עוסק בביקורת עצמית הרי הוא נשאר עם המדרגה שנוול בה, מצות אנשים מלומדה, ואינו מתעלה יותר מזה.

אנחנו רואים בהקדמה לספר 'נפש החיים' מנן המחבר הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין זצ"ל, שכתב על אביו הגר"ח זצ"ל "שכל חידושים שמחדש ושיערה דעתו דחדי לביה מפלפוליה, היה חושש לנהנה מדברי תורה, והיה קרוב בעיניו שהחידוש אולי אינו לאמיתתה של תורה, ממאמרם ז"ל (פסחים סו, ב) כל המתיהר חכמתו מסתלקת ממנו, והיה מתייגע לסתור דברי עצמו ולחזור לשנות דבריו, ולשקול בפלס שכלו איך להעמיד על האמת בסברא ישרה", עכ"ד.

הרבה על ענווה, וכן המסילות ישרים כתב שני פרקים על מעלת הענווה, וכן בשערי תשובה בכמה מקומות, ובאורחות צדיקים, האריכו הרבה על ענווה. על ידי העסק בספרים האלו, עם התבוננות ומחשבה קצת, אפשר להגיע לזה, שלא להרגיש חשיבות בעצמו.

ובאיגרת הרמב"ן כתב "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך", היינו שצריך לחשוב כי השני הוא בעל מעלה יותר ממני, ויתכן שבשמים מחשיבים אותו יותר ממני, למרות שהוא עושה פחות מעשים טובים, כי לפי דרגתו זה מה שהוא יכול לעשות, ואין בכוחו יותר מזה, ואילו אני יש דברים שאני יכול לעשות ואינני בשלמות בהם.

עלינו להמשיך את דרכו של רבינו ראש הישיבה זצ"ל, במידת הענווה שלו, והפשטות שהייתה בו, הוא בעצמו לא כתב את חידושי תורתו, אף על פי שחידש הרבה חידושי תורה, אבל מן השמים היה שבשנים האחרונות הגיע לכאן, והתלמידים כתבו את השיעורים שאמר, ועל ידי זה שפתותיו דובבות בקבר (יבמות צז, א).

אם אנחנו נמשיך את ההתעוררות שישנה עכשיו, נמשיך אותה למעשה על ידי העסק בספרי המוסר, זה יהיה זכות גדולה לכל אחד ואחד כמובן, וגם זכות גדולה לראש הישיבה זצ"ל, שמוסיפים לו בזה הרבה זכויות, כיון שאמרו חז"ל (שבת ל, א) במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, ואינו יכול לעשות עוד מעשים טובים בעצמו, אבל אם אלו שחיים מתעוררים ועושים מעשים טובים בגללו, הוא זוכה בזה לעוד תענוגי העולם הבא, ומזכים אותו בטוב הצפון לצדיקים. בזכות זה נזכה שיהיה מליץ יושר עלינו, להשפעה של קדושה וטהרה, ולהיות מחוזקים, ונזכה לגאולה השלמה, ובלע המוות לנצח ומחה השם אלוקים דמעה מעל כל פנים!

ב

דברים שנאמרו ממחרת אשכבתיה דרבי

בסוף השיעור כללי

רש"י בפרשת שמיני (ויקרא ג, ג) מביא מדברי חז"ל כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס. כשואים שמידת הדין פוגעת בצדיקים זה גורם להוסיף יראת שמים, כך צריך להיות מצד המציאות. אך נתבונן מה איתנו, האם באמת אנחנו מוסיפים יראת שמים, הנה ראינו שמידת הדין פגעה בצדיקים, ומה היא היראה שנוספה לנו? במה אנחנו יותר יראי שמים? נראה שאנחנו רחוקים מהמדרגה הזאת, ואין הדברים עושים עלינו רושם להוסיף יראת שמים.

יראת שמים תלויה בהתבוננות, כתוב (איוב כח, כח) "יראת השם היא חכמה" – יראת שמים צריכה חכמה ומחשבה, אם מתבוננים שייך להוסיף יראה, כשמתבוננים במה שפגעה מידת הדין בצדיקים, וכמה אנחנו צריכים לחשוש מהדין, זה מוסיף יראת שמים.

עלינו לחשוב ולהתבונן, שאם בארזים נפלה שלהבת, אם בצדיקים פגעה מידת הדין, אם כן מידת הדין שולטת, ויש קטרוג, ומצד האמונה כל אחד צריך לפחד מי יודע מה איתי, מה הם הזכויות שלי ומה החיובים שלי, כמה אני זכאי, הרי רואים מידת הדין וצריכים לחשוש, זוהי ההתבוננות שאנחנו חייבים להתעורר מזה.

כתוב בספרים שהדיינים בבית דין של מעלה הם הצדיקים שנפטרו באותו הזמן. כשנפטר רבי ישראל סלנטר אמרו שצריכים להיזהר יותר בעניינים שבין אדם לחברו, מפני שהוא היה בעל מידות טובות מיוחדות, והיה מדקדק ונוהר מאד בעניינים שבין אדם לחברו, ממילא לאחר פטירתו שהוא יושב בבית דין של מעלה, תהיה שם קפידא יותר על העניינים שבין אדם לחברו, וצריכים להיזהר מאד בזה.

גם עכשיו כשנפטר רבינו ראש הישיבה זצ"ל, כמה גדולה הייתה הזהירות שלו בעניינים שבין אדם לחברו! מלבד כל המעלות והמדרגות הקדושות שהיו לו, התמדה בתורה, אמונה, ושמירת הלשון, שכמעט לא

היה מדבר אף פעם, וכשהיה מדבר משהו, ראו איך שכל דיבורו היה שקול ומחושב מאד מאד, וכל מה שהיה מדבר היה כפי המדרגה שלו בעצמו, לא סתם דרשה שאינו באותה המדרגה.

ממילא עכשיו אנו צריכים להתחזק מאד בשמירת הלשון, להיזהר מלשון הרע, שלא לדבר מילת גנאי על שום אדם.

ידוע העובדא מהחפץ חיים, שאחד מתלמידי ישיבתו אמר כי הוא רוצה להיות בגן עדן במחיצתו של החפץ חיים, אמר לו החפץ חיים שהוא מסכים לכך בתנאי אחד, שישמור את פיו שלא לדבר שום דיבור של לשון הרע, והשיב הבחור כי אינו יכול לעמוד בזה. היכן השכל של האדם? וכי באמת אינו יכול לעמוד בזה? רק שישתוק ולא ידבר, בהתחלה זה קשה, אבל כשמתרגלים כבר לא קשה.

אם לומדים חפץ חיים ושמירת הלשון, אפילו הלכה אחת או שורה אחת מההלכות ומדברי המוסר, מה שלומדים בקביעות זה משפיע, ובמשך הזמן מתרגלים לשמירת הלשון! בימינו יש הרבה שעוסקים בחיזוק שמירת הלשון, ונוהרים מכל דבר של זלזול.

ובספר שמירת הלשון (שער התבונה פ"ג) כתב שאם מוכרח לדבר על אדם מסוים, יהיה בתכלית הקיצור, ולא יאריך את דיבורו בזה, כדי שלא יבוא לידי איסור, וכתב על הגאון רבי רפאל מהמבורג כי לעת זקנתו כשהיו אנשים נכנסים אצלו, ביקשם שלא ידברו בביתו אודות שום איש, וכן כתב על גדול הדור אחר, שהיה זהיר מאד שלא להוציא מפיו שם של אדם, סייג שלא לבוא לדיבורים אסורים.

ומלבד מה שצריכים לזהר מכל דיבורים של גנאי, צריך שגם בלב לא יהיה זלזול בשום אדם, וכפי שכתב הרמב"ן באיגרתו "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו. ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזידי".

היינו אפילו שאתה עושה מעשים טובים יותר ממנו, יכול להיות שבשמים הוא נחשב יותר ממך, כי יש דברים שהוא שוגג ואתה מזידי, שאתה יודע את חובתך בעולמך ואינך מקיים, ואילו הוא לא קיבל בביתו חינוך טוב כמו שאתה קיבלת, ולא היו לו כל האפשרויות כפי שיש לך, וממילא אינו אשם במה שאינו מקיים, ולפי דרגתו הרי הוא בשלמות יותר ממך, ואין מקום לזלזול בו בלב.

עוד שנינו בפרקי אבות (ד, יב) כבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים. **עד כדי כך צריך לזהר בכבוד חברו, כמו מורא רבו! שלא לדבר אליו בצורה שאינה מכובדת, ולא בלשון שיש בה קלות ראש,** כך כתוב במשנה, ומשנה זה דין שצריכים לקיימו.

ובספר שערי קדושה לרבי חיים ויטאל כתב שאם חסר לאדם משהו בשלמות המידות, זהו חיסרון בשלמות כל מצוה ומצוה שהוא מקיים, כי המידות הרעות הם באופי של האדם, וזה מלווה את כל המצוות שהוא מקיים, כגון אם חסר משהו במידת הענווה, חסר בענווה של כל המצוות, שצריך לקיים את המצוות מתוך ענווה, ויש הרבה דרגות בענווה, עד לדרגת דוד המלך ואברהם אבינו ומשה רבינו כמבואר בחולין דף פ"ט, וכפי דרגת הענווה כך היא גם דרגת קיום המצוה, ואם חסר בענווה חסר בשלמות קיום המצוה.

אם כן למעשה מה שאנו צריכים להתחזק וללמוד מדרכיו של רבינו זצ"ל, מלבד ההתמדה בתורה שראינו אצלו באופן מיוחד, עלינו להתחזק בשמירת הלשון, ולהוסיף יראת שמים על ידי לימוד המוסר. יראת שמים אינה באה ממילא, אלא צריכים לעסוק בספרי מוסר המוסיפים יראת שמים, ומבארים את הדרכים כיצד לקבל יראת שמים, לכל הפחות יראת העונש, והנה הרמב"ם כתב (הלכות תשובה י, א) שיראת העונש היא מדרגה נמוכה שמלמדים אותה לנשים ולעמי הארץ, אמנם כבר אמר רבי ישראל סלנטר כי בזמננו הלוואי שתהיה לנו יראת העונש, יהי רצון שנוכח כלולו להתחזק בזה!

נדבת הרב ישראל שלום קרביץ שיחי'
תלמיד רבינו שליט"א, כהודיה להשי"ת
לרגל הולדת בתו שתחי', יזכו לגדולה
לתורה לחופה ולמעשים טובים!

לעילוי נשמת האשה החשובה
מרת **ברטה יעבץ** ע"ה
בת החבר רבי שמחה הלוי במבורג זצ"ל
נלב"ע ט"ו אדר א' תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרן הגאון הגדול
רבי **מרדכי לייב מן** זצ"ל
ב"ר משה זצ"ל
נלב"ע ד' אדר ב' תשנ"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה
רבי **חיים שלמה ליבוניץ** זצ"ל
ב"ר יעקב משה זצ"ל
נלב"ע י"ח אדר א' תשע"ו - תנצב"ה